

TIPOGRAFIA RÂMNICULUI (1705-1827)

Dorin TEODORESCU

În 16 martie 1705, în urma depunerii episcopului Ilarion, este ales în scaunul Eparhiei Râmnicului starețul Mănăstirii Snagov Antim Ivireanul extrem de cunoscut ca un iscusit meșter tipograf, el însuși scriind despre sine: „...fiindcă nu am altă putere spre ajutorul aproapelei decât ocupația tipografiei (...) nu voi lipsi vreodată ca să folosesc după puțința mea pe frații întru Christos ai mei tipărind deosebite cărți de suflet folositoare și mântuitoare”¹.

Sfințit a doua zi după alegere, adică în 17 martie 1705, Antim, cert surprins de evoluția lucrurilor și implicat într-o activitate cum e tipărirea care se încheie doar temporar și de fiecare dată cu realizarea integrală a unei cărți, nu pleacă spre Râmnic ci își continuă treaba finalizând un volum în grecește, de mici dimensiuni, cu doar 60 de pagini imprimate în roșu și negru. „**Slujba Sfântului Visarion**”² apărută la 2 aprilie 1705 e singura publicație tipărită la București și care poartă titulatura lui Antim ca episcop al Râmnicului. Următoarele cărți apar la Râmnic unde noul episcop își va aduce cu sine, fără nici o ezitare, întregul material tipografic de la București care în cea mai mare parte îi aparținea deja de mai mulți ani ceea ce nu e de mirare mai ales dacă luăm în considerare că Antim era cel care săpa seturile de litere și în alte limbi cum ar fi araba.

Primul op tipărit la Râmnic în grecește este **Tomul Bucuriei**, un volum masiv de 810 pagini, apărut în 1705, în paralel lucrându-se la realizarea **Antologhionului românesc** și a unei lucrări originale aparținând însuși episcopului Antim: **Învățătură pre scurt pentru taina pocăinței**³.

În anul următor, 1706 prin osteneala neprecupețită a lui Mihai Iștvanovici (Ștefanovici), meșter crescut de însuși Antim, Episcopia Râmnicului scoate șase cărți, număr aproape neînsemnat ca efort tipografic căci ele nu totalizează decât 540 de file ceea ce înseamnă doar cu 135 de file mai mult decât **Antologhionul** (408 file) sau **Tomul Bucuriei** (405 file) tipărite în anul precedent; acestea au următoarele titluri: „**Adunarea slujbii Adormirii Născătoarei de Dumnezeu**” (BRV, I, p.467, nr.150), „**Cuvânt la patima cea mântuitoarea Dumnezeu-omului, cuvântul**” (în grecește și apoi românește), „**Cuvânt panegiric la ... marele Nicolae**” (autor fiind menționat Radu Brâncoveanu, fiul domnitorului), **Liturgiul și Molitvenicul** (traduse de însuși Antim din greacă și apărute într-un singur tom cu 216+467 pagini) și **Octoiul mic** cu doar 86 de file. După moda vremii Antim Ivireanul ia cu sine la Târgoviște tipărița de

¹ Dragoș Murărescu, *Istoria literaturii române*, Ed. Cartea românească, ed. a IV-a, București, 1946, p.68

² I. Bianu, N. Hodoș, *BRV*, vol. I, p.463, nr.148.

³ Daniela Poenaru, *Contribuții la BRV*, Târgoviște, 1972, p.11-13, nr. 8; O *Evanghelie* din 1705 nu a fost niciodată tipărită deși figurează în BRV, vol. IV, p.31-32, nr. 40.

la Râmnic odată cu mutarea sa în scaunul mitropolitan (februarie 1708), continuându-și aici și apoi la București activitatea atât de dragă lui și datorită căreia se ridicase până la cele mai înalte demnități eclesiastice: tipărirea cărților bisericești, la acea vreme esențialul factor de cultură pentru toate popoarele răsăritului european creștin.

Tiparnița de la Râmnic va continua să producă abia peste ani buni deși la cârma Episcopiei și urmaș al lui Antim Ivireanul se va afla un alt împătimit tipograf și cărturar: Damaschin.

Păstoria lui începe la 14 aprilie 1708 și se sfârșește cu viața sa, chiar la ieșirea din biserică, în 5 decembrie 1725. Perioada este extrem de zbuciumată, Oltenia intrând în urma Păcii de la Passarovitz din 21 iulie 1718 sub stăpânirea Imperiului Habsburgic, care oricum ocupase regiunea încă de la sfârșitul anului 1716.

El reușește să tipărească (deși își anunțase intenția de a transpune „*în limba noastră simplă românească*” cele 12 minee) doar trei cărți: **Ceaslovul** (26 aug. 1724), **Învățătură despre șapte taine și Psaltirea** (19 ian. 1725) în tipografia realizată din nou cu toată cheltuiala sa. După sfârșitul său neașteptat este urmat în scaun de Ștefan de la Govora (1726-1727) care a tipărit „**Întâia învățătură pentru tineri**” *prima carte didactică apărută în Țara Românească*. Ales în septembrie 1727 noul episcop, Inochentie de la Brâncoveni găsește literele prea uzate și comandă la Sibiu componentele necesare și seturile de litere. Se tipăresc la Râmnic **Molitvenicul** în 1730, în 1731 **Ceaslovul** și **Triodul** care „*până acum mai înainte din tipografie nu s-au dat la lumina limbii noastre celei românești*” traducerea aparținându-i fostului episcop Damaschin, în 1733 **Liturghiile**, iar în 1734 a II-a ediție a „**Întâii învățături pentru tineri**” și un **Catavasier românesc** liliputan (dimensiunile sale fiind 8x6,5 cm). Climent, ales la 28 iunie 1735 cu doar un vot în plus față de contracandidații săi, tipărește chiar și fără a fi confirmat ca episcop **Acatistul**⁴ și **Psaltirea**, ambele în 1736. În 1737 apare monumentalul **Antologhion** cu un total de 609 file. După incendiul din 1738 tipografia râmniceană nu mai produce trei ani, abia în 1741 fiind tipărită pe 8 file „**Lista demnitarilor bisericești și laici**”, în anul următor apărând însă un **Ceaslov** și un **Octoih**. Până în 1748 (când episcopul Climent se retrage) la Râmnic, se vor mai tipări: **Penticostarul**, **Acatistul**, **Antologhionul**, **Ceaslovul**, **Evanghelia**, **Psaltirea**, **Apostolul**, **Catavasierul**, **Liturghierul**, **Molitvenicul** și **Cazaniile**, alături de lucrări mai mici ca întindere cum este „**Întrebări și răspunsuri pentru șapte taine**”. Noul episcop, Grigorie Socoteanu (care a funcționat în această calitate până în 1764) a tipărit 19 cărți începând cu „**Bucoavnă pentru învățătura pruncilor**” (1749), urmată de „**Scitva adică preoția**” în același an. S-au publicat **Catavasierul** (în trei ediții), **Psaltirea** (2 ediții), **Ceaslovul**, **Antologhionul** (ediția a III-a în 1752), **Gramatica slavonă** (1755) tipărită la solicitarea mitropolitului Pavel Nenadovici de la Carlovăț, **Molitvenicul**, **Liturghiile**, **Triodul**, **Octoihul**, dar și lucrări speciale cum sunt „**Carte osebită a sfântului Grigorie Decapolit**”, „**Carte sau lumină de dreapte dovediri**” și „**Pravilă de rugăciuni pentru sfinții sârbești**”.

Starețul Tismanei, Partenie devine pentru 7 ani episcop al Râmnicului și ajutat de celebrii tipografi din familia Atanasievici realizează **Antologhionul** din 1766, **Slujba Sf. Nicodim**, **Ceaslovul**⁵ și **Penticostarul** din 1767, urmate de un **Acatist** și un **Molitvenic** în 1768 și un **Catavasier** în 1769.

⁴ Dorin Teodorescu, *Cartea veche românească din județul Olt-Studii și cercetări*, Slatina, 2001, p.8-13.

⁵ I.B. Mureșianu, *Cartea veche românească din Banat*, Timișoara, 1985, p.70-71

În locul răposatului Partenie nu poate fi numit un episcop așa încât ecleziarhul Mitropoliei, Chesarie este arhimandrit la Râmnic timp de doi ani, abia la 26 decembrie 1773 fiind ales în scaunul eparhial și hirotonit arhieru la 12 ianuarie 1774⁶. N-a fost deloc un călugăr obișnuit, fiind absolvent al Școlii Domnești din București și bun cunoscător al limbilor greacă, latină, rusă (motiv pentru care face parte din delegația boierilor din 1770 care e trimisă la Sankt Petersburg) și franceză, (solicitând din Occident pentru achiziție personală chiar Enciclopedia care apărea în Franța din 1751). Nicolae Iorga spune despre Chesarie că „*el n-a fost numai un tipăritor de cărți ci a tradus însuși într-o limbă cari a fost considerată de contemporani ca exemplară și a fost imitată și de scriitorii religioși din Ardeal, multele și însemnatele opere ce ieșiră pe timpul lui de supt teascurile râmnicene*”.

Șirul cărților ce poartă pe fila de titlu numele episcopului Chesarie începe în 1776 căci timp de doi ani s-a reorganizat tipografia. Cea mai mare realizare a sa și a urmașului său, Filaret este seria completă a celor 12 **Mince** în întregime românești începută în 1776 și finalizată în 1780. În paralel apar **Octoihul**, **Triodul** (cu două variante)⁷, **Ceaslovul**, **Psaltirea** (până în 1779, când, pe neașteptate se sfârșește episcopul Chesarie), **Cazaniile**, **Molitvenicul**, **Pildele filosofești**, **Psaltirea**, **Sinopsiul lui Vasilie cel Mare**, urmate, deși Mihail I Șuțu (1783-1786) emite celebrul pitac din 26 februarie 1784 prin care interzice a se tipări vreo carte fără aprobarea sa, de șapte cărți doar în 1784, **Penticostarul** din 1785, **Antologhionul** din 1786 și cinci cărți în 1787, an care începe cu o carte extrem de importantă pentru cultura românească: „**Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orânduieilor gramaticii românești**” a lui Ienăchiță Văcărescu. Războiul dintre 1787-1792 împiedică funcționarea tipografiei, abia după terminarea lui în 1792 se tipăresc două cărți: **Ceaslovul și Cazaniile**. În prefața Ceaslovului se scrie despre „*Kir Filaret episcopul acestui prea cinstit scaun carele cu cât au fost cinstit deci numirea scaunului său cu alt atâta și îndoit au cinstit pre scaunul său*” părere la care istoria nu poate decât subscrie!

După plecarea lui Filaret ca mitropolit al Țării Românești în scaunul episcopal ajunge Nectarie (1792-1812) care tipărește puțin deși „*s-a prefăcut tipografia*”; apar o **Psaltire**, un **Molitvenic**, un **Apostol**, o **Evangelic** între 1792-1794, abia în 1806 tipărindu-se o nouă carte, e adevărat voluminoasă: **Chiriadodromionul bulgar** tipărit de frații Dimitrie și Gheorghe. După alți trei ani apare o **Panihidă** cu doar 28 pagini și în 1811, la solicitarea episcopului cărturar Iosif al Argeșului, **Octoihul** cu 431 file în folio. Noul episcop Galaction (1813-1824) realizează prin Gheorghie și Nicolae fiii lui Dimitrie, anterior menționat, **Liturghiile** din 1813, **Bucoavna** din 1814, **Ceaslovul** din 1815, **Viața Sf. Vasilie cel Nou** în 1816, **Liturghiile**⁸ și **Psaltirea** din 1817 (la comanda episcopului Constandie Filitti al Buzăului) și **Acatistul** din 1819. O **Psaltire** din același an se finalizează în tipografia „*Dumnealor Gheorghie Vlădescu și Nicolae Brat ego*” ceea ce înseamnă că imprimeria Episcopiei nu mai exista. Numele lui Galaction mai apare în fila de titlu a cărții intitulată „**Minunile Fecioarei Mariei**” apărută în 1820.

Evenimentele de la 1821 îl determină pe Galaction, care oricum nu mai deținea tipografia, să se retragă la Sibiu, iar în 1824 renunță la funcția sa motivând cu „*vârsta*

⁶ N. Șerbanescu, *Episcopii Râmnicului*, în *M.O.* 1964, nr. 3-4, p.195-196

⁷ Dorin Teodorescu, *op. cit.*, p.14-16

⁸ *Ibidem*, pp.17-23

bătrâneților și slăbiciunea sa”, ceea ce la 17 aprilie 1824 domnitorul Grigorie IV Ghica (30 iunie 1822-29 aprilie 1828) și acceptă.

Două tipărituri de Râmnic se mai cunosc până la 1830: prima este o circulară de 2 file a episcopului Neofit (18 aprilie 1824-29 iunie 1840) denumită **Instrucțiunile preoților pentru nunți** din iulie 1825 și o cărticică de 48 file: „**/Bucoavnă / pentru / învățătura / pruncilor / de a să deprinde atât la / cunoașterea slovelor la slove / nire și la cetanie cât și la / orânduiala vecerniei utre / niei și a sfintei liturghii / cu cheltuiala dumnelui / Atanasie Hagi Gheorghie Polizu / în tipografia din Râmnic / 1827 //**” care încheie, extrem de modest, glorioasa epocă a tiparului râmnicean care a produs atâta spiritualitate românească.